

Discourse of the family in the Iranian Islamic model: review and criticism of destructive discourses for the family

Khodabakhsh Ahmadi *

Professor of Behavioral Sciences Research Center, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0000-0001-8969-8449>

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Article History:
Received:
August 17, 2024

Accepted:
September 11, 2024

Keywords:
family, discourse
analysis, Iranian
Islamic model, cultural
invasion.

Introduction: Following the cultural invasion of the West, unfamiliar words with Iranian Islamic family culture have entered the discourse of the society. These words carry a positive meaning for the traumatic actions of the family. Some of them have become so common that almost everyone and even family specialists use them. Based on this, in this paper, the destructive discourses in the field of the family, which are the product of cultural invasion and psychological imperialism, and spread in the Iranian society both at the elite level and at the general public level, have been identified and criticized, and the discourse based on the Iranian and Islamic culture of the family has been expressed. **Method:** The method used in this research is discourse analysis. Based on the methodology of critical discourse analysis, three stages of description, interpretation, and explanation were used. In the description phase, the formal features of the text such as vocabulary, grammar and text constructions were examined. In the text interpretation stage, they were produced and interpreted based on common sense assumptions, which value the text's features. In the explanation phase, the relationship between interaction and social context was discussed. **Finding:** Some of the unfamiliar words and destructive discourses of Iranian Islamic culture that were examined were girlfriend and boyfriend for illegitimate relationships between boys and girls, white marriage for illegitimate and illegal life in the form of cohabitation between a man and a woman, traditional versus modern marriage, housekeeping versus women's employment, emotional divorce instead of emotional coldness, divorce celebration or mourning for divorce, extramarital relationships instead of betrayal. **Conclusion:** As a conclusion, we can ask the question why its destructive words are entered into the discourse of the society mainly by the specialists of the matter, and unfortunately treatises are written and articles are published and workshops are held on that topic with pride. We hope that experts in the field of family will pay special attention to the use of words related to the family and use concepts and words in accordance with the Iranian Islamic model.

Cite this article:

Ahmadi, Kh. (2024). Discourse of the family in the Iranian Islamic model: review and criticism of destructive discourses for the family. *Journal of Islamic-Iranian Family Studies* . 4(2), 1-20

Khodabakhsh Ahmadi

Corresponding
Author

Address : Behavioral Sciences Research Center, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Email: kh_ahmady@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

Simultaneously with the development of family topics, unfamiliar words with the family culture of Iranian society have entered the discourse. These words have a positive meaning for harmful family issues. Creating discourse requires knowing the current state of discourse. In order to draw the desired state of the discourse, the elements that shape the existing discourse must be well identified. One of the basic actions in this field is discourse analysis. Discourse analysis examines the crystallization and formation of the concept in relation to internal linguistic factors and extra-linguistic factors (social, cultural and situational context (Muhseni, 2012). One of the important tasks after analyzing unfamiliar discourses is creating a discourse based on the values of the society's culture. Creating a thought, a discourse, a stream of thought is in the hands of the society's thinkers. They are the ones who can direct people's thoughts in a direction that will save the society (Khamenei Seyed Ali, 2024). Today, one of the main goals of cultural domination is the damage and destruction of the family (Ahmadi, 2018). The actions of cultural attack on the family in Iran include such things as: destruction of customs, ethics, lifestyle, language, values and norms, reduction of the motivation to marry, expansion of extramarital relationships, promotion of infidelity, freedom of sexual relations, expansion of lust, severing family ties, creating a generation gap, destroying family rules (Seyednejad et al., 2014). Based on this, in this article, the destructive discourses in the field of the family, which are the product of cultural invasion and psychological imperialism, and spread in the Iranian society both at the elite level and at the general public level, have been identified and criticized, and the discourse based on the Iranian and Islamic culture of the family has been expressed.

Methodology

The method of study is discourse analysis. Discourse analysis is a research approach and its purpose is to provide an integrated description of the main dimensions of discourse, how language affects beliefs and behaviors (Aghili, 2009). Discourse analysis is classified as a qualitative analysis in terms of method. In examining concepts, it goes beyond the text itself and examines the context and background of the text. The researcher is somewhat selective in applying this method and operates with a more open hand. In this method, the unit of observation is the text (Saee, 2018). Critical discourse analysis takes place at three levels: description, analysis, and explanation (Farklaf, 2022). In this paper, based on the methodology of critical discourse analysis (Muhseni, 2012), the three stages of description, interpretation and explanation were used. In the description phase, the formal and structural characteristics of concepts and vocabulary were examined. In the interpretation stage, concepts and words were analyzed based on common sense assumptions, which give value to its characteristics. Interpretations are a combination of the contents of the concepts themselves and the mentality of the commentator (his background knowledge). Here, the appearance of the words were the clues that activate the elements of the interpreter's background knowledge. In the explanation phase, the relationship between behavior and social context was discussed.

How the processes of production and interpretation are influenced by society? At this level, it was explained why such words and concepts are produced among the existing concepts in the society's culture. Explanation displays how social structures determine discourse. On the contrary, what effects do discourses have in reproducing or changing those structures?

Results

Some of the most important unfamiliar and destructive discourses in the family in Iran were extracted as follows and alternative discourses in accordance with the Iranian Islamic model were introduced:

Housewife versus working woman: Anti-family thinking has put employment in front of family. In such a discourse, employment is considered equal to being sociable, and the duality of home and community has been proposed. While the house is not in front of the community. In the same way, a working woman is not in front of housewife. Raising children and taking care of family affairs is the duty of every husband and wife and family members.

Sharia marriage versus Iranian marriage: Marriage has a sacred aspect. In the Holy Quran, marriage is interpreted as divine verses. This is the sacred aspect of marriage. It is customary to start a marriage at a holy time, a holy place, with the presence of a holy person and with holy zikrs. The movement of desanctification of the family demotes marriage to a mere social contract and discards the rituals that are the sacred aspect of marriage.

Traditional marriages against modern marriage: marriages in which the family and especially parents play an important role (traditional marriage); It is inste to marriages that are based on pre-marital relationships (modern marriage). Perhaps the best discourse is "family-centered marriage" instead of traditional marriage versus "individual-centered marriage" instead of modern marriage; And also "genuine family" instead of "traditional family."

Celebrating divorce versus mourning divorce: Efforts are being made to destigmatize divorce. Divorce celebration is one of them. The abhorrence of divorce in Islam and the custom of society is a deterrent to divorce. Meanwhile, the consequences of divorce are similar to the consequences of bereavement. Passing through this period and re-adjustment requires an opportunity to mourn. Perhaps the celebration of divorce causes the grief caused by divorce to be hidden and suppressed.

Girlfriend and boyfriend instead of illicit relationships: the word "friendship" has a positive charge and in the wrong discourse, the words girlfriend and boyfriend are used instead of illicit relationships between men and women. In every relationship between a man and a woman, there are elements of emotional, physical and sexual intimacy, which are the same as illicit relationships.

White marriage instead of black life: the term cohabitation is an illicit relationship and black life. A relationship in which there is no theme of marriage. This word is translated

in the same way and is also used with the words: cohabitation, life without marriage and cohabitation. However, all these words are outside the context of Iranian Islamic culture. While neither marriage nor white.

Emotional divorce instead of emotional coldness: Emotional divorce is a wrong combination of legal and psychological words instead of emotional coldness. This word is wrong and even harmful for the following reasons: 1. Divorce is a legal and jurisprudential term to determine the status of marriage. Expanding the concept of divorce into psychological and emotional fields is pointless. 2. Using the word emotional divorce reduces the ugliness of divorce and makes it appear as a normal issue. 3. Any couple whose relationship has become cold, consider it as divorce and the relationship is over and do not try to improve it.

Child marriage instead of marriage during adolescence: In societies where preparation and marriage are achieved in adolescence, unfortunately, it is referred to as "child marriage" in a destructive discourse and articles are written condemning it. Of course, it should be noted that forced marriages at any age, including during adolescence, can increase the amount of marriage damage, and this is apart from the topic of the present discussion. Also, paying attention to the fact that the application of child marriage and the promotion of this destructive discourse can affect the attitude of people who are married in adolescence and make them pessimistic about their marriage. In addition, the role of condemning marriage during adolescence cannot be ignored in increasing the age of marriage.

Postmarital relationships instead of extramarital relationships: One of the words that has become more common in the last decade is the term "extramarital". This word is one of the words of destructive discourse in the family. The English word is extramarital, not Postmarital. And it is said to relationships in which marriage has not taken place. While the word "extra" means above, higher and higher. So, the correct English translation of this is Postmarital and not Extramarital. On the other hand, the word Postmarital carries a positive meaning.

Discussion

In the discussion of the Iranian Islamic family, it is necessary to prevent the entry of unfamiliar and destructive words, the family concepts and teachings based on the Iranian Islamic model should become widespread in the society and become a general belief and become a dominant thought stream and lead to a public demand. Based on this, in order to create a correct discourse based on the Iranian Islamic model in the family, one should:

1. All the elements of attitude, belief, tendency, action, and there should be a sense of responsibility, commitment and action.
2. It can be observed in the mind, language, tendencies and behavioral orientation of the mass of people.
3. Be in spoken or written language.
4. To play an active role in the production of ideas and information.
5. Vocabulary and concepts of social, political and cultural identities.
6. At all levels, social conditions, social institutions and the whole society should be explained.
7. With other propositions and along with other rulings, it has a meaning in a discourse structure, and

the scope of its expansion at the level of society will increase. 8. To be produced and promoted by authorities and elites (Ahmadi & Akhavi Samarein, 2022).

Conclusion

Following the cultural invasion of the West, unfamiliar words with Iranian Islamic family culture have entered the discourse of the society. These words carry a positive meaning for the traumatic actions of the family. Some of them have become so common that almost everyone, even family experts, use them, and they have become the subjects of theses, books, and articles, unaware of the destructive impact that this discourse has on the Iranian Islamic family culture.

Funding

No funding was received.

Ethics Approval and Consent to Participate

Ethical issues (Including plagiarism, informed consent, misconduct, data fabrication and/or falsification, double publication and/or submission, redundancy, etc.) have been completely observed by the authors.

Acknowledgements

The authors sincerely appreciate all those who helped us in this research.

Conflict interests

The author declare no conflict of interest.

گفتمان‌سازی خانواده در الگوی اسلامی ایرانی: بررسی و نقد گفتمان‌های مخرب برای خانواده

خدابخش احمدی*

استاد مرکز تحقیقات علوم رفتاری، پژوهشکده سبک زندگی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج). تهران، ایران.

<https://orcid.org/0000-0001-8969-8449>

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	مقدمه: به دنبال تهاجم فرهنگی غرب، واژه‌های نامأنوس با فرهنگ خانواده اسلامی ایرانی وارد گفتمان جامعه شده است. این واژه‌ها بارمعنایی مثبت را برای مسائل آسیب‌زای خانواده به همراه دارند. برخی از آن‌ها آن‌چنان رایج شده است که بسیاری از مردم و حتی متخصصان خانواده هم به کار می‌برند. بر این اساس در مقاله حاضر گفتمان‌های مخرب در حوزه خانواده که محصول تهاجم فرهنگی و امپریالیسم روانی است و در جامعه ایران، هم در سطح نخبگانی و هم در سطح عموم گسترش یافته مورد شناسایی و نقد قرار گرفته و گفتمان مبتنی بر فرهنگ اسلامی ایرانی خانواده بیان شده است. روش: روش مورد استفاده، تحلیل گفتمان است. با استناد به روش شناختی تحلیل گفتمان انتقادی از سه مرحله توصیف و تفسیر و تبیین بهره گرفته شده است. در مرحله توصیف ویژگی‌های صوری متن مانند واژگان و ساخت‌های متنی بررسی شد. در مرحله تفسیر بر اساس مفروضات عقل سلیم، که به ویژگی‌های متن ارزش می‌دهند، تولید و تفسیر شدند. در مرحله تبیین نیز به بیان ارتباط میان تعامل و بافت اجتماعی پرداخته شد. یافته‌ها: برخی از مهم‌ترین واژه‌های نامأنوس و گفتمان مخرب فرهنگ اسلامی ایرانی که مورد بررسی قرار گرفت عبارت بودند از دوست‌دختری و دوست‌پسری برای روابط نامشروع، ازدواج سفید برای زندگی غیرشرعی و غیرقانونی زن و مرد، ازدواج‌های سنتی در برابر ازدواج مدرن، خانه‌داری در برابر اشتغال زن، طلاق عاطفی بجای سردی عاطفی، جشن طلاق یا عزاداری برای طلاق، روابط فرازنشویی بجای خیانت، انقلاب جنسی بجای بی‌حیایی جنسی و کمال‌گرایی به جای کمال‌زدگی. نتیجه‌گیری: به عنوان نتیجه‌گیری می‌توان این سؤال را پرسید که چرا واژگان مخرب آن هم عمدتاً از سوی متخصصان امر وارد گفتمان جامعه می‌شود. امیدواریم متخصصان خانواده در به‌کارگیری واژگان مربوط به خانواده توجه ویژه‌ای داشته باشند و از مفاهیم و واژگان منطبق با الگوی اسلامی ایرانی استفاده نمایند.
واژه‌های کلیدی: خانواده، تحلیل گفتمان، الگوی اسلامی ایرانی، تهاجم فرهنگی	
تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۲۷ مرداد ۱۴۰۳	
تاریخ پذیرش: ۲۱ شهریور ۱۴۰۳	

احمدی، خدابخش. (۱۴۰۳). گفتمان‌سازی خانواده در الگوی اسلامی ایرانی: بررسی و نقد

گفتمان‌های مخرب برای خانواده، فصلنامه مطالعات اسلامی ایرانی خانواده. ۴(۲). صص ۱-۲۰.

استاد:

خدابخش احمدی

نشانی: مرکز تحقیقات علوم رفتاری، پژوهشکده سبک زندگی، دانشگاه

علوم پزشکی بقیه‌الله (عج). تهران، ایران.

نویسنده

مسئول:

ایمیل: kh_ahmady@yahoo.com

مقدمه

اصطلاح «گفتمان»^۱ به معنای کاربرد زبان یا فعلیت یافتن زبان، بیان منسجم یک فکر در مورد موضوعی خاص اشاره دارد (Hassanifar & Amiri Pariyan, 2014). نظریه گفتمان بر نقش زبان در بازنمایی واقعیت اجتماعی تأکید دارد. دسترسی به واقعیت تنها از طریق زبان میسر است و در این بازنمایی واقعیات زبان نقش اساسی دارد. در واقع، جهان محصول گفتمان‌هاست و اشیاء و پدیده‌ها تنها از طریق گفتمان معنا پیدا می‌کنند. به این ترتیب هر واقعه‌ای بر اساس نوع گفتمان معنای متفاوتی پیدا می‌کند. دامنه گفتمان از محدوده معنابخشی فراتر رفته و سلسله اعمالی را ایجاد می‌کند و پیامدهای اجتماعی به دنبال دارد و جهان اجتماعی در نتیجه همین فرایند معنا بخشی ساخته می‌شود و تغییر می‌کند. هویت‌ها و روابط اجتماعی نیز محصول گفتمان‌ها هستند و تغییر در گفتمان تغییر در جهان اجتماعی را به همراه خواهد داشت (Hosseinzadeh & Sarvand, 2022). گفتمان‌ها بر حسب زمان و مکان، موقعیت، جایگاه و شأن افراد و کسانی که مخاطب آنان هستند، فرق می‌کنند (Hajli, 2016). پس گفتمان گاهی برای همه گفته‌ها، گاهی برای قابلیت تفرّد بخشی از گفته‌ها و گاهی به عنوان عملی نظام یافته از گفته‌هاست (Foucault, 2013).

گفتمان سازی و ایجاد گفتمان غالب و مطلوب در یک مجموعه، مستلزم شناخت وضعیت موجود گفتمان در جامعه است. برای ترسیم وضعیت مطلوب گفتمان باید ویژگی‌های گفتمان موجود و عناصر شکل دهنده آن اعم از باورها، گرایش‌ها، نگرش‌ها شناسایی شود. ویژگی‌های گفتمان عبارتند از: ۱- قطب‌بندی و دوانگاری؛ ۲- تأکید یا رفع تأکید بر نکات مثبت خود و نکات منفی دیگری؛ ۳- طبیعی، عقلانی و باورپذیر سازی؛ ۴- کلیشه‌سازی و مبالغه‌آمیز و معمولاً منفی؛ ۵- محدود سازی حوزه دید (Forozan, 2014). بنابر این گفتمان خنثی و بی‌طرف وجود ندارد. بلکه هر مفهومی نمایانگر شخص خاص، ایدئولوژی خاص و فرهنگ خاص است. از سویی دیگر بروز و ظهور یک گفتمان در گرو کم رنگ شدن گفتمان‌های دیگر است. گسترش گفتمان‌ها به دلیل ویژگی ذاتی آنها نیست، بلکه به این دلیل است که تنها ساخت موجود در دنیای آشفته گفتمانی است (Farrokhi, 2015).

یکی از اقدامات اساسی در موضوع گفتمان، تحلیل گفتمان‌ها است. تحلیل گفتمان نگاهی ساختارگرایانه به عبارت و متن است. تحلیل گفتمان چگونگی تبلور و شکل‌گیری مفهوم را در ارتباط عوامل درونی زبانی و عوامل بیرون زبانی (زمینه‌ی اجتماعی، فرهنگی و موقعیتی) بررسی می‌کند (Muhseni, 2012). تحلیل گفتمان می‌کوشد تا نظام و آرایش فراجمله‌ای عناصر زبانی را مورد مطالعه قرار دهد. در عمل تحلیل گفتمان در صدد کشف و تبیین ارتباط بین ساختار دیدگاه‌های فکری اجتماعی و ساختارهای گفتمانی است (Farklaf, 2022).

مفروضات تحلیل گفتمان عبارت است از:

۱. افراد مختلف از متن واحد برداشت واحدی ندارند.
۲. واقعیات بر حسب واژگان در معرض خطر تحریف قرار دارند.
۳. معانی از بافت یا زمینه اجتماعی و فرهنگی تأثیر می‌پذیرد.

¹ discours

معنای هر مفهومی به شرایط و جامعه ایجاد کننده آن وابسته است. هیچ متن خنثی یا بی‌طرفی وجود ندارد، متن‌ها بار ایدئولوژیک دارند.

هر مفهومی به یک منبع قدرت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مربوط است (Bahrapour, 1999).

هدف از تحلیل گفتمان نشان دادن مقصود به‌کارگیرنده، تصریح ساختار و جریان تولید متن و آشکار ساختن رابطه بین متن و ایدئولوژی است. این که هیچ متن یا گفتار و نوشتاری خنثی نیست بلکه به جامعه و موقعیتی خاص وابسته است. این امر می‌تواند کاملاً آگاهانه و عامدانه باشد (Bahrapour, 1999). تحلیل گفتمان کمک می‌کند تا افق‌های دید گسترش یابد؛ هیجانات و نارسایها بهتر شناخته شود؛ بتوان به اهداف، اغراض، سیاست‌های دیگران دست یافت (Aghili, 2009).

یکی از کارهای مهم پس از تحلیل گفتمان‌های مخرب، گفتمان‌سازی مبتنی بر ارزشهای فرهنگ خودی است. در این زمینه باید توجه داشت که: "گفتمان یعنی باور عمومی، آن چیزی که بصورت یک سخن مورد قبول عموم تلقی بشود، مردم به آن توجه داشته باشند، این با گفتن حاصل می‌شود، با تبیین منطقی و عالمانه حاصل می‌شود، با زبان صحیح، با زبان علمی و منطقی بایستی این مطالب را منتقل کرد. ایجاد یک فکر، یک گفتمان، یک جریان فکری، به دست خواص و اندیشمندان جامعه است. آنها هستند که می‌توانند فکر ملت‌ها را به یک سمتی هدایت کنند که مایه نجات ملت‌ها شود. همچنان که می‌توانند به سمتی ببرند که مایه بدبختی و اسارت و تیره‌روزی ملت‌ها شود. این دومی متأسفانه در طول سال‌ها در برخی از کشورها از جمله در کشور خود ما اتفاق افتاد. گفتمان یک جامعه مثل هواست، همه تنفسش می‌کنند، چه بدانند و چه ندانند، چه بخواهند و چه نخواهند. باید این گفتمان‌سازی انجام بگیرد. البته نقش رسانه‌ها و بخصوص نقش روحانیون و نقش بزرگان و اساتید دانشگاهی حتماً نقش بارز و مهمی است (Khamenei Seyed Ali, 2024).

برای گفتمان‌سازی اقدامات زیر لازم است:

گفتمان‌سنجی: رصد، شناسایی و تعیین: گفتمان غالب فعلی، محدوده جمعیتی، خلاها، نقاط ضعف و قوت، عوامل شگل‌گیری.

گفتمان‌یابی: تولید گفتمان، استخراج مفاهیم، کلیدواژه‌ها و موضوعات مرتبط، ترسیم ابعاد و نظام مفهومی، تدوین موضوعات.

گفتمان‌سازی: تدوین محتوا، همراه‌سازی نخبگان، افناع مخاطبان و افکار عمومی، توسعه در میان مخاطبان، اصلاح و استمرار فرایند.

امروزه نظام سلطه برای تداوم اهداف خود به دنبال استثمار فرهنگی با بهره‌گیری از امپریالیسم روانی است (Mousavi 2017). استثمار فرهنگی معمولاً نامرئی و نامحسوس، درازمدت، ریشه‌ای و عمیق، همه‌جانبه، با استفاده از اصول علمی و تکنولوژی، گسترده و فراگیر، استفاده از نخبگان و متخصصان جامعه، هدف قرار دادن قشر جوان است (Tabatabai, 2012). یکی از اهداف اصلی سلطه فرهنگی، آسیب و تخریب خانواده است (Ahmadi, 2018). اقدامات تهاجم فرهنگی روی خانواده در ایران شامل مواردی از این قبیل است: تخریب آداب و رسوم، اخلاقیات، سبک زندگی، زبان، ارزش‌ها و هنجارها، کاهش انگیزه ازدواج، گسترش روابط خارج از ازدواج، ترویج خیانت، آزادی روابط جنسی، گسترش شهوت‌رانی،

گسستن دل‌بستگی‌های خانوادگی، ایجاد شکاف نسلی، از بین بردن قواعد خانواده (Seyednejad et al., 2014). تهاجم فرهنگی تغییرات زیر را در جامعه ایجاد می‌کند: تجمل‌گرایی: تجمل‌گرایی باعث سخت شدن شرایط ازدواج می‌شود و از فرصت‌های تشکیل خانواده می‌کاهد (Taghi, 1999). لذت‌گرایی: تمرکز بر لذت، تشویق روابط جنسی قبل از ازدواج، خیانت و طلاق (Hatami, 2016). تخریب ارزش‌های خانوادگی: از قبیل دلبستگی‌ها، ارزشها، آداب و رسوم، مراسمات و تعلقات به خانوادگی (Ebrahimi, 1999). بر این اساس در مقاله حاضر گفتمان‌های مخرب در حوزه خانواده که محصول تهاجم فرهنگی و امپریالیسم روانی است و در جامعه ایران هم در سطح نخبگانی و در سطح عموم مردم گسترش یافته مورد شناسایی و نقد قرار گرفته و گفتمان مبتنی بر فرهنگ ایرانی و اسلامی خانواده بیان شده است.

روش شناسی:

روش مورد استفاده در این تحقیق، تحلیل گفتمان است. تحلیل گفتمان یک رویکرد پژوهشی است و هدف آن فراهم آوردن توصیفی یکپارچه از ابعاد اصلی گفتمان است که چگونه زبان بر باورها و رفتارها تأثیر می‌گذارد. در این روش ویژگی‌های معنایی و محتوایی و ابعاد عاطفی و احساسی مفاهیم مورد ارزیابی قرار می‌گیرند (Aghili, 2009). تحلیل گفتمان از لحاظ روش در زمره تحلیل‌های کیفی قرار می‌گیرد. در بررسی مفاهیم، از خود متن فراتر رفته و بافت و زمینه متن مورد بررسی قرار می‌گیرد. محقق در به‌کارگیری این روش تا حدودی مخیر بوده و با دست بازتری عمل می‌کند. در این روش واحد مشاهده متن است (Saei, 2018). تحلیل گفتمان انتقادی از سه سطح برخوردار است. در سطح اول به برچسب‌دهی به ویژگی‌های صوری متن اکتفا می‌شود. در سطح دوم فرایندهای شناختی و رفتاری تحلیل می‌شود. سطح تبیین نیز تأثیر متقابل مفاهیم و رویدادها و ساختارهای اجتماعی را بررسی می‌کند (Farklaf, 2022).

در این مقاله نیز با استناد به روش‌شناختی تحلیل گفتمان انتقادی (Muhseni, 2012)، از سه مرحله توصیف، تفسیر و تبیین بهره گرفته شد. در مرحله توصیف ویژگی‌های صوری و ساختاری مفاهیم و واژگان بررسی شد. در مرحله تفسیر، مفاهیم و واژگان بر اساس مفروضات عقل سلیم، که به ویژگی‌های آن ارزش می‌دهند، تحلیل شدند. تفسیرها ترکیبی از محتویات خود مفاهیم و ذهنیت مفسر(دانش زمینه‌ای او) است. در اینجا ویژگی ظاهری واژگان به منزله سرنخ‌هایی بودند که عناصر دانش زمینه‌ای مفسر را فعال می‌سازند. در مرحله تبیین به بیان ارتباط میان رفتار و بافت اجتماعی پرداخته شد. اینکه چگونه فرایندهای تولید و تفسیر تحت تأثیر اجتماع قرار دارند. در این سطح، به توضیح چرایی تولید چنین واژگان و مفاهیمی از میان مفاهیم موجود در فرهنگ جامعه پرداخته شد. تبیین نشان می‌دهد که چگونه ساختارهای اجتماعی، گفتمان را تعیین می‌بخشند. در مقابل، گفتمانها در بازتولید یا تغییر آن ساختارها چه تأثیری دارند؟

یافته‌ها

یافته‌ها در دو بخش به شرح زیر است:

الف- قطب‌بندی و دوانگاری: یکی از مهمترین گفتمان‌های مخرب، قطب‌بندی، دوگانه‌گرایی و دوانگاری^۲ است.

دوگانه‌گرایی نگرشی فکری است که مفاهیم را با کنار هم گذاشتن معانی متضاد (اعم از اجتماعی، فرهنگی، فلسفی یا طبیعی) در رابطه‌ای ثابت یا متغیر تعبیر می‌کنند و به عنوان مکانیزمی برای دریافت حسی و تشریح عملکرد موضوع به کار گرفته می‌شود. در اینجا مهم‌ترین آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد:

زن خانه‌دار در برابر زن شاغل: تهاجم تفکر ضد خانواده، اشتغال را در مقابل خانواده قرار داده است. در چنین گفتمانی اشتغال مساوی با اجتماعی بودن تلقی شده و دوگانه‌خانه و اجتماع را مطرح ساخته است. در حالی که خانه در برابر بیرون از خانه است نه جامعه. چرا که جامعه از مجموع خانه و خانواده تشکیل یافته است. به همین ترتیب زن شاغل در برابر زن خانه‌دار نیست. تربیت فرزند و رسیدگی به امور خانواده وظیفه هر زن و شوهر و اعضای خانواده است. برای کنار آمدن با این دوگانگی، برخی هم در پی تعریف خانه‌داری به عنوان شغل برآمده‌اند. به تبع چنین گفتمان مخربی زنان را به دو گروه شاغل و خانه‌دار تقسیم می‌کنند. و نگاه به زن خانه‌دار نیز حالت ترحم آمیز و حتی تحقیرآمیز به خود گرفته است. ضمن این که همسری و مادری کردن جزو افتخارات هر زن (چه شاغل و غیرشاغل) است. در الگوی اسلامی زن در یک مرحله به مقام همسری و در مرحله بالاتر به مقام مادری ارتقا پیدا می‌کند. شایسته نیست که انجام وظایف مرتبط با این مقامات و مراتب رشدی در برابر اشتغال بیرونی قرار داده شود. در این گفتمان، زن خانه‌دار به عنوان کلفت خانه و در خدمت شوهر معرفی و زن شاغل به عنوان زن مدرن تعریف می‌شود. خانه‌داری^۳ دربرگیرنده کارهایی مانند آشپزی، شست‌و شو، نگهداری از نوزاد و خرید است که این وظیفه هر دو زوجین، والدین یا حتی کل اعضای خانواده است. این بستگی به چگونگی تقسیم کار خانه در بین زوجین و اعضای خانواده است. در این زمینه مقام معظم رهبری می‌فرماید: «چرا باید با وجود گفتمان کامل و قانع کننده اسلام در مورد زن، در مقابل گفتمان غرب، در موضع انفعال قرار گرفت؟ به هیچ وجه نباید در مقابل گفتمان غرب در خصوص زن منفعل شد، بلکه باید گفتمان اسلام در مورد زن را به صورت تهاجمی و طلبکارانه مطرح کرد. کرامت زن، عزت زن و ظرافت فطری و کارکرد زن از خصوصیات گفتمان زن در اسلام است. خداوند متعال جنس زن را به گونه‌ای خلق کرده است که برخی امور عاطفی، تربیتی و حتی مدیریتی در خانه، فقط با ظرافت روحیه زنان، قابل انجام است» (Khamenei, 2024).

ازدواج شرعی در برابر ازدواج ایرانی: «ازدواج یک جنبه قدسی دارد، این جنبه قدسی را نباید از آن گرفت. گرفتن جنبه قدسی همین کارهای زشتی است که متأسفانه در جامعه ما رائج شده است (Khamenei, 2024). در قرآن کریم از ازدواج به آیات الهی نام برده شده است. این جنبه قدسی ازدواج است. رسم است که ازدواج در زمان مقدس، مکان مقدس و با حضور فردی مقدس و با ذکرهایی مقدس شروع شود. جنبش تقدس‌زدایی از خانواده، ازدواج را در حد صرفاً یک قرارداد اجتماعی تنزل داده و رسوماتی که جنبه قدسی ازدواج است را تخریب می‌کنند. برگزاری مراسم عقد در محیط‌های غیرمذهبی، بدون حضور افراد مقدس و بدون ذکرهای مذهبی تحت هر عنوانی از قبیل ازدواج ایرانی از موارد تقدس‌زدایی از ازدواج است.

² dualism

³ Housekeeping

ازدواج های سنتی در برابر ازدواج مدرن: واژه «سنتی» در اصل به معنی اصیل است. در گفتمان موجود در جامعه، سنتی بودن به معنی قدیمی و کهنه استفاده می‌شود و مفهوم مقابل آن نوین و مدرن قرار داده شده است. این واژه وقتی در مورد ازدواج و خانواده استفاده می‌شود بار منفی سنتی بودن پررنگ‌تر می‌شود. ازدواج‌هایی که در آن خانواده و بویژه پدر و مادر نقش مهمی داشتند و تربیت فرزند از جمله کارکردهای اصلی آن محسوب می‌شد (ازدواج سنتی)؛ در برابر ازدواج‌هایی که صرفاً با انتخاب پسر و دختر و مبتنی بر روابط قبل از ازدواج است (ازدواج مدرن) قرار داده شده است. ازدواج‌هایی که با حضور خانواده صورت گرفته، خانواده در یافتن و تحقیق و بررسی همسر آینده نقش داشته، آشنایی خانواده‌ها با آشنایی پسر و دختر تقریباً به موازات هم پیش رفته است، ازدواج‌هایی که مشورت، تحقیق و بررسی فرد و خانواده اولویت داشته به عنوان ازدواج سنتی یا به معنای مصطلح آن، ازدواج کهنه و قدیمی و ناکارآمد نام برده می‌شود. این نگرش منفی نسبت به چنین ازدواجی تا بدان حد است که از زبان زوجین این‌گونه شنیده می‌شود که «متأسفانه ازدواج ما سنتی بود». در مقابل، ازدواج مدرن به ازدواجی اطلاق می‌شود که پسر و دختر در فضایی خارج از خانواده و حتی بدون اطلاع خانواده با هم آشنا شده، مدتی با هم در روابط باشند و سپس خانواده را در جریان قرار دهند. واضح است که خانواده محور بودن ازدواج موجب کاهش خطرات و آسیب‌های ازدواج شده و میزان حمایت خانواده از ازدواج را افزایش می‌دهد. همچنان که تحقیقات هم نشان داده است، میزان پایداری ازدواج در ازدواج‌های خانواده محور بیشتر است. از سویی دیگر ازدواج‌های فرد محور با خطرات و آسیب‌هایی مواجه است و ناامنی روابط و تجربه گسستگی‌های متعدد در آن وجود دارد (Fathi-Ashtiani & Ahmadi, 2004). هرچند که تلاش می‌شود با عبارتهایی همچون «ازدواج عاشقانه» میزان خطرات این‌گونه ازدواج‌ها را پنهان کنند. مطابق آنچه گفته شد، شاید بهترین گفتمان «ازدواج خانواده‌محور» بجای ازدواج سنتی در برابر «ازدواج فردمحور» بجای ازدواج مدرن؛ و نیز «خانواده اصیل» بجای «خانواده سنتی» باشد.

جشن طلاق در برابر سوگ طلاق: طلاق موجب افزایش احتمال آسیب جسمی و روانی، خانوادگی و اجتماعی برای فرد شده و یک شکست و بحران در زندگی محسوب می‌شود. به همین دلیل است که هدف تمامی خدمات و برنامه‌ها برای خانواده در جهت افزایش استحکام خانواده و پیشگیری از طلاق است. قرآن کریم در آیاتی از سوره طلاق و بقره، نساء و احزاب، پیرامون طلاق و مسائل مربوط به آن سخن گفته است (Quran, 1983). در اسلام آنچه دارای اهمیت است تشکیل خانواده است به همین علت ازدواج امری مقدس و پسندیده و طلاق امری ناپسند است و از آن به عنوان منفورترین حلال‌ها یاد شده است. همچنین بدترین خانه، خانه‌ای است که به طلاق منجر می‌شود. و هنگامی که طلاق رخ می‌دهد عرش خداوندی به لرزه در می‌آید. برای تمامی افراد، طلاق استرس و احساس درماندگی و تنهایی به همراه دارد. آسیب‌های طلاق ممکن است حتی با گذشت سالها ادامه داشته باشد (Dudak, 2013). طلاق خطر و پیامدهای منفی مربوط زیادی برای زوجین و فرزندان آنها دارد (Smith-Greenaway & Clark, 2017; Yip et al., 2015). برخی طلاق را یک بحران می‌دانند. شرایطی که در آن شخص احساس می‌کند همه چیز از کنترل او خارج شده و سازگاری و راه‌حلهای موجود فراتر از ظرفیت او می‌باشد (Smith-Greenaway & Clark, 2017). اتفاقات همزمان با طلاق از قبیل

خشونت، مصرف الکل، بی‌مسئولیتی، ورشکستگی و یا مشکلات واکنشی فرزندان، احتمال خودکشی یا دگرکشی ضرورت مداخله در بحران را مطرح می‌سازد. ضمن این که بسیاری از آسیب‌های طلاق بعد از طلاق شروع یا تشدید می‌شود. تلاش‌هایی صورت می‌گیرد تا از طلاق قباحت‌زدایی شود. جشن طلاق یکی از آنهاست. منفور بودن طلاق در اسلام و عرف جامعه یک عامل بازدارنده از طلاق است. آن کمک می‌کند که اولاً افراد در انتخاب برای ازدواج دقت و مشورت کافی داشته باشند و هم با هر تعارضی به دنبال طلاق نباشند. این در حالی است که پیامدهای طلاق مشابه پیامدهای سوگ است. لازمه گذر از این دوران و برقراری سازگاری مجدد نیازمند فرصتی برای سوگواری است. چه بسا جشن طلاق موجب می‌شود که سوگ ناشی از طلاق پنهان و سرکوب شده و عوارض ناشی از آن در سالهای بعد بروز پیدا کند. لذا لازمه گذر از بحران طلاق و کسب سازگاری مجدد، طی کردن فرایند سوگواری برای طلاق است نه برگزاری جشن طلاق.

ب- مفاهیم و واژگان مخرب در خانواده: مفاهیم، واژه‌ها و اصطلاحات عنصر اصلی در گفتمان‌سازی بوده و دارای بار معنایی، ارزشی و فرهنگی هستند. دو وظیفه عمده در گفتمان‌سازی مفاهیم وجود دارد که عبارتند از: ۱- جلوگیری از نفوذ واژه‌های نامأنوس با فرهنگ و مخرب خانواده؛ و ۲- استخراج و تولید واژه‌های معرف خانواده اسلامی ایرانی. بدنبال تهاجم فرهنگی غرب، واژه‌های نامأنوس با فرهنگ خانواده اسلامی ایرانی وارد گفتمان شده است. این واژه‌ها بار معنایی مثبت را برای اعمال آسیب‌زای خانواده به همراه دارند. برخی از واژه‌های نامأنوس و گفتمان مخرب فرهنگ اسلامی ایرانی به شرح زیر است:

دوست‌دختری و دوست‌پسری^۴ بجای روابط نامشروع: واژه «دوست» دارای بار مثبتی است و در گفتمان غلطی واژگان دوست‌دختری و دوست‌پسری به جای روابط نامشروع بین مرد و زن مورد استفاده قرار می‌گیرد. در هر روابط بین مرد و زن عناصری از صمیمیت عاطفی، جسمی و جنسی ایجاد می‌شود که همان روابط نامشروع است، در حالی که به آن واژه دوستی اطلاق شده است. دوستی با جنس مخالف، ارتباطی است که در آن، دو جنس زن و مرد با برخورداری از تمایلات و کارکردهای جنسی در قالب کلامی و معمولاً پسر و دختر درگیر در رابطه، منکر وجود صمیمیت جنسی در رابطه‌شان می‌شوند، در حالی که اگر عناصر صمیمیت جنسی از رابطه حذف شود (که البته ممکن نیست)، رابطه‌شان بقا نخواهد داشت. این در حالی است که واژه دوستی چه در ادبیات جامعه ایرانی و چه در فرهنگ دینی دارای بار ارزشی مثبتی است. اسلام ارزش زیادی برای معاشرت بر پایه دوستی قائل است و در روایات، مؤمنان را به دوستی با افراد صالح تشویق شده است. دوست خوب یکی از نعمت‌های بزرگ الهی و پناهگاه انسان و آرامش بخش دل و روان بیان شده است (Amini, 2002). حضرت موسی بن جعفر^(ع) بهترین وسیله آسایش در دنیا را دوستان زیاد بیان کرده است (Majlisi, 2006). حضرت علی^(ع) می‌فرماید: «عاجزترین مردم کسی است که از بدست آوردن دوست، ناتوان باشد». همچنین «فقدان دوستان، یک نوع غربت و تنهایی است» (Nah-jal-Balagha, 2019). در قرآن کریم واژگانی که برای دوستی بکار رفته عبارتند از صدیق، خلیل، بطانه، قرین، رفیق، ولی و حمیم؛ در حالی که از روابط زن و مرد به «اخذان» تعبیر شده است (مائده، ۵؛ نساء، ۲۵) یعنی کسی که از روی شهوت و به قصد زنا با کسی دوست می‌شود.

⁴ Boy/Girl Friend

ازدواج سفید^۵ بجای زندگی سیاه: یکی از واژگانی که نه تنها در سطح جامعه بلکه حتی در گفتمان دانشگاهی و علمی‌الخصوص گفتمان روانشناسان و جامعه‌شناسان به غلط رایج شده است، «ازدواج سفید» است. اصطلاح لاتین cohabitation یک رابطه نامشروع و زندگی سیاه است. رابطه‌ای که در آن مضامین ازدواج وجود ندارد. مرد و زن با توافقاتی که دارند با هم زندگی می‌کنند. تعهد و مسئولیتی در بین آنها نیست. این واژه به همین شکل ترجمه شده و با واژگان هم‌باشی، زندگی بدون ازدواج و هم‌خانگی هم بکار برده شده است. هرچند تمامی این واژگان خارج از مضمون فرهنگ اسلامی ایرانی است، واژه ازدواج سفید با دارا بودن بار مثبت زیاد بیشتر توانسته تبدیل به گفتمان عمومی شود. این که چرا به یک رابطه نامشروع و زندگی سیاه که هیچ عنصری از ازدواج در آن نیست، چنین واژه‌ای طلاق می‌شود سوالی است که باید همه کاربران این واژه از خود بپرسند. در یک جستجوی ساده در بانک اطلاعاتی مقالات فارسی بیش از ۲۵۰ مقاله علمی در موضوع ازدواج سفید منتشر شده است. پس چنین گفتمان مخربی در موضوع خانواده ایجاد شده است، بدون این که به آثار و تبعات آن روی جامعه و منشا ترویج این گفتمان و هدف از توسعه آن در جامعه ایرانی توجه شود. بهترین واژه در راستای گفتمان فرهنگ اسلامی ایرانی برای این نوع روابط "زندگی سیاه" است.

طلاق عاطفی بجای سردی عاطفی: طلاق عاطفی^۶ یک ترکیب غلطی از واژگان حقوقی و روان‌شناسی بجای سردی عاطفی است. شاید برای اولین بار فردی به نام پل بوهانو (Bohannan, 1970). انواع طلاق را اینگونه نام برده است: طلاق عاطفی، طلاق روانی، طلاق قانونی، طلاق اقتصادی و طلاق اجتماعی^۷. تنها دیدگاهی که در حوزه خانواده واژه طلاق عاطفی را بکار برده است گاتمن است. از نظر او طلاق عاطفی نوعی جدایی محسوب می‌شود و زوجین با اینکه زیر یک سقف و با یکدیگر زندگی می‌کنند، اما هیچ محبت و عشقی نسبت به یکدیگر ندارند. ایشان پرسشنامه طلاق عاطفی را به منظور سنجش این مولفه طراحی کرده است. از نظر گاتمن طلاق به شکل‌های مختلفی دسته‌بندی شده است از قبیل: طلاق آشکار و طلاق پنهان و طلاق عاطفی، ذهنی و فتاری (Ahmadi, 2024).

در یک جستجوی ساده از بخش مقالات سامانه نورمگز^۸ نشان می‌دهد که تا تاریخ ۱۴۰۳/۶/۵ تعداد ۸۳۴ مقاله در این زمینه در ایران منتشر شده است و در جستجو در سامانه مقالات^۹ Pubmed ملاحظه شد که در مجموع ۱۳ مقاله در موضوع طلاق عاطفی منتشر شده است که ۸ مورد آن از ایران است. این که چرا این واژه اینقدر در بین پژوهشگران ایرانی محبوبیت پیدا کرده است نیاز به تامل جدی دارد. در حالی که این واژه به دلایل زیر اشتباه و حتی آسیب‌زا است: ۱- طلاق یک اصطلاح حقوقی و فقهی برای تعیین وضعیت ازدواج است. توسعه مفهوم طلاق به حوزه‌های روانی و عاطفی بی‌معنی و حتی غلط است. ۲- استفاده از واژه طلاق عاطفی قباح طلاق را کاهش داده و آن را در حد یک مساله عادی جلوه می‌دهد. ۳- هر زوجی که رابطه‌شان سرد شده است، آن را طلاق و رابطه را پایان یافته تلقی کرده و برای بهبود آن تلاش

⁵ cohabitation

⁶ Emotional Divorce

⁷ Emotional, Psychico, Legal, Economic, community Divorce

⁸ <https://www.noormags.ir/view/fa/default>

⁹ <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/>

نکنند. چرا که سردی عاطفی قابل بهبودی است ولی طلاق عاطفی اتمام رابطه را القاء می‌کند. ۴- گفتمان طلاق عاطفی وقتی مورد تاکید قرار می‌گیرد، مهمتر از طلاق تلقی می‌شود. به همین دلیل است که بیشتر شنیده شده که زوجین بیان می‌کنند: «ما که طلاق عاطفی داریم، فقط یک ثبت ساده دفترخانه لازم است که کار تمام شود». مناسبترین واژه برای اطلاق به این وضعیت «سردی عاطفی»^{۱۰} یا «فقر عاطفی» است تا زوجین به این باور برسند که می‌توانند در صورت داشتن شرایط فقر عاطفی با تلاش و کوشش خود و یا کمک مشاور خانواده به غنای عاطفی برسند.

کودک همسری بجای ازدواج در دوره نوجوانی: تعریف دوره کودکی و تعیین سن بلوغ و به تبع آن سن آمادگی برای ازدواج در گذر تاریخ و در فرهنگ‌ها، اقوام و جوامع متفاوت است. به‌طور میانگین، دختران در ۹ تا ۱۳ سالگی و پسران در ۱۳ تا ۱۵ سالگی به بلوغ جنسی می‌رسند. در عصر حاضر، میانگین سن بلوغ در مقایسه با گذشته کاهش یافته است که می‌تواند به دلایل متعدد از جمله بهبود تغذیه یا افزایش آگاهی و وجود محرک‌های جنسی باشد (Rakhshanifar et al., 2020). سن بلوغ شرعی از نظر مشهور فقهای امامیه، نه سال قمری (معادل ۸ سال و ۸ ماه و ۲۲ روز شمسی) برای دختر و پانزده سال قمری (معادل ۱۴ سال و ۶ ماه و ۱۷ روز شمسی) برای پسر است. از نظر برخی دیگر از فقها بروز عادت ماهانه در دختران و احتلام در پسران، ملاک تعیین بلوغ شرعی و سن تکلیف است (Fehrest, 2007). در روانشناسی تحولی، دوره کودکی اول، دو تا شش سالگی و کودکی دوم شش تا دوازده سالگی است. بر این اساس، سنین بین ۱۳ تا ۲۰ سالگی نوجوانی تعریف شده است (Lotfabadi, 2023). و نیز مطابق قانون جمهوری اسلامی ایران، سن قانونی برای ازدواج پسران از ۱۵ سال به بالا و برای دختران از ۱۳ سال به بالا می‌باشد (ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی) البته در این ماده تصریح شده است که ازدواج در کمتر از این سنین با شرایط استثنائی با اذن ولی یا دادگاه امکان‌پذیر است.

از سویی دیگر، آنچه برای یک ازدواج لازم است، آمادگی برای ازدواج و آن هم آمادگی حداقلی است. حداقل آمادگی در دو مورد ضروری است. اول توانایی جنسی است که با بلوغ جنسی حاصل می‌شود. دوم توانایی مسئولیت‌پذیری است. وقتی شرع مقدس سن تکلیف را تعیین کرده است، یعنی از این سن فرد توانایی پذیرش مسئولیت را دارد و باید مسئولیت رفتار شخصی، رفتار با دیگران، رفتار اجتماعی و بطور کل مسئولیت زندگی را بر عهده بگیرد. در این که افراد در چه سنی بطور واقعی بتوانند مسئولیت زندگی خویش را بر عهده بگیرند در اقوام و جوامع مختلف متفاوت است. چه بسا در جامعه‌ای فرد بتواند از همان سن تکلیف این توانمندی را داشته باشد یا در جامعه‌ای دیگر سالها طول بکشد تا فرد این توانمندی را کسب کند.

در جوامعی که آمادگی برای ازدواج در اوایل نوجوانی حاصل می‌شود و ازدواج هم در همان سنین صورت می‌گیرد، متأسفانه در یک گفتمان مخرب به عنوان "کودک‌همسری" از آن یاد می‌شود و در تقبیح آن مقاله‌ها نوشته می‌شود. در یک جستجوی ساده در بانک اطلاعاتی نورمگز در تاریخ ۱۴۰۳/۶/۸ ملاحظه می‌شود که تعداد ده هزار مقاله و مطلب علمی در این موضوع نگارش شده و عمدتاً با نگاه تقبیحی به آن توجه شده است. البته باید توجه داشت که ازدواج‌های اجباری در هر سنی و از جمله در دوران نوجوانی می‌تواند آسیب‌زا باشد و این جدای از موضوع بحث حاضر است. همچنین توجه به اینکه اطلاق کودک همسری و ترویج این گفتمان مخرب هم می‌تواند در نگرش افرادی که در دوره نوجوانی ازدواج

¹⁰ Emotional coldness

کرده‌اند را تحت تاثیر قرار دهد و آنها را نسبت به ازدواج‌شان بدبین سازد. ضمن این که نمی‌توان نقش تقبیح ازدواج در دوره نوجوانی را در افزایش سن ازدواج نادیده گرفت.

منشأً گفتمان مخرب کودک همسری جوامع سلطه است. آنها این دیدگاه را مطابق کنوانسیون حقوق کودک نهادینه کرده‌اند. مطابق کنوانسیون حقوق کودک که کشورمان (ایران) هم عضو آن است، کودک همسری یک ازدواج قانونی است که در آن یک یا هر دو طرف زیر ۱۸ سال باشند (Assembly, 1989). با پیوستن به این کنوانسیون جامعه ما با تضاد بزرگی مواجه شده است. لازمه عمل به این کنوانسیون کنار نهادن فرهنگ و شرایط قومیتی و فقه اسلامی است. این در حالی است که مخالفان ازدواج در سنین نوجوانی مبلغ روابط پسر و دختر در همان سنین نوجوانی هستند. آنها ارتباط جنسی بین پسر و دختر را در این سنین طبیعی تلقی کرده، حتی تشویق می‌کنند، در حالی که ازدواج در همین سنین را تقبیح می‌کنند. متخصصان روان‌شناسی و جامعه‌شناسی هم با توسعه مفهوم بلوغ به بلوغ عقلی، بلوغ روانی، بلوغ عاطفی، بلوغ اجتماعی، بلوغ سیاسی، بلوغ اقتصادی، بلوغ فرهنگی، این دیدگاه را تئوریزه کرده‌اند. و علی‌رغم اینکه سنین ۱۳ تا ۱۸ سال را نوجوانی تعریف می‌کنند ولی ازدواج در این سنین را به تقلید از نظام غربی، کودک همسری نام می‌نهند.

روابط فرازناشویی به جای روابط خارج از ازدواج: یکی از واژگانی که در دهه اخیر بیشتر رایج شده واژه «فرازناشویی»^{۱۱} است. این واژه هم جزو گفتمان‌های مخرب در خانواده است. چرا که اولاً ترجمه صحیح و دقیق واژه انگلیسی آن "Extramarital" روابط خارج از ازدواج است نه فرازناشویی. روابطی که در آن ازدواج صورت نگرفته باشد. در حالی که در زبان فارسی واژه "فرا" به معنای فوق، بالاتر و عالی است. آنگاه ترجمه انگلیسی فرازناشویی واژه (Postmarital) می‌شود نه (Extramarital). از سویی دیگر واژه فرازناشویی بار مثبتی را به همراه دارد. این بخاطر همان معانی است که از "فرا" حاصل می‌شود. ثانیاً این واژه به جای خیانت زناشویی (marital infidelity) استفاده می‌شود. ملاحظه می‌شود که واژه «خیانت زناشویی» بار منفی و واژه «روابط فرازناشویی» بار مثبت به همراه دارد؛ یعنی رابطه‌ای که فراتر (فوق و بالاتر) از روابط زناشویی است. پس واژه فرازناشویی برای قباحت‌زدایی از خیانت زناشویی است.

در یک جستجوی ساده در بانک اطلاعاتی نورمگز در تاریخ ۱۴۰۳/۶/۷ تعداد ۳۱۲ مقاله و مطلب علمی با عنوان «روابط فرازناشویی» منتشر شده است. هرچند واژه خارج از ازدواج هم با وجود نداشتن بار مثبت، نوعی قباحت‌زدایی از عمل خیانت زناشویی است. این در حالی است که خیانت زناشویی منفی، آسیب‌زا و حتی برای رابطه زناشویی بحران‌آفرین است (Sarmadi & Ahmadi, 2021). آن به لحاظ اخلاقی جزء ردایل اخلاقی تلقی شده و قوانین کشورمان و بسیاری از کشورها مجازاتی را برای آن در نظر دارد و حداقل آن اجازه انحلال نکاح است (Dadshi, 2021). بنابراین واژه صحیح برای این مفهوم «خیانت زناشویی» است.

انقلاب جنسی به جای بی‌حیایی جنسی: نظام سلطه از دهه ۱۹۸۰ آزادی در شهوت‌رانی را تحت واژه مثبت «انقلاب جنسی» و به نام خیزش اجتماعی تبدیل به گفتمان جوامع کرده و هنجارها، ارزش‌ها و حدود و مرزهای مرتبط با رفتارهای

¹¹ Extramarital

¹² Revolution

جنسی را برداشته است. مواردی از قبیل افزایش مقبولیت روابط جنسی بدون ازدواج (زنا)، رفتارهای همجنس‌خواهانه، روابط جنسی گروهی، ترویج داروها و روش‌های جلوگیری از حاملگی، برهنگی در ملا عام، ترویج شکل‌های غیرمعمول رفتار جنسی، رفتارهای جنسی با محارم، قانونی‌شدن سقط جنین، همگی در همین بسته تعریف شده است. در معنای واژه انقلاب مفاهیمی همچون: تحول، بازگشت به گذشته‌ای روشن، تعیین سرنوشت و تغییر شرایط زندگی توده‌ها به دست خودشان مستتر است (Fatehi & Tavakoli-Khaniki, 2023). در حالی که در واقعیت آنچه اتفاق افتاده «بی‌حیایی جنسی» است نه انقلاب جنسی؛ که پیامدهای آن افزایش میزان سقط جنین، افزایش مبتلایان اچ‌آی‌وی/ایدز و بیماری‌های مقاربتی، مشکلات عاطفی و بیماری‌های روانی، افزایش زندگی مجردی، طلاق و نهایتاً آشفته‌گی خانواده‌هاست.

کمال‌گرایی به‌جای **کمال‌زدگی**: کمال به معنای رسیدن به بینش، بلوغ، پختگی، حکمت، فضیلت و معرفت است. کمال‌گرایی ۱۳ از جمله ویژگی مثبت و سازنده و خصیصه فطری است. انسان ذاتاً دوست‌دار کمال است. آن را ارزش و موفقیتی بزرگ می‌داند و درراه رسیدن به آن تلاش می‌کند. از دیدگاه قرآن همه عالم هستی به سوی کمال در حرکتند (ملک، ۳). عبارت قرآنی برای کمال واژه «بلغ اشد» است که ممکن است در صورت تلاش در ۴۰ سالگی تحقق پیدا کند (احقاف، ۱۵). کمال‌گرایی همراه با آرمان‌خواهی است. فرد درصدد رشد و تعالی، رفع نقابص، و تلاش دائمی برای طی فرایند پختگی و نیل به کمال است. به غلط تلاش فرد برای بی‌عیب بودن و خود ارزیابی انتقادی هم کمال‌گرایی و نوعی اختلال شخصیتی معرفی می‌شود. امروزه در بسیاری از نوشته‌های مربوط به خانواده به تمایل به‌سوی خواسته‌های غیرواقعی از خود و یا دیگران که دارای علائمی از قبیل ترس از شکست، انتقاد از خود، تفکر وسواسی، اطمینان‌جویی و هدف‌گذاری دست‌نیافتنی است، هم کمال‌گرایی گفته می‌شود که واژه مناسب برای آن «کمال‌زدگی» است. کمال‌زدگی دارای ویژگی‌هایی همچون: داشتن اهداف و انتظارات غیرواقعی در زندگی از قبیل برتری یافتن، انتظارات زیاد از دیگران، احساس ناامیدی، انتقاد دائمی از خود، احساس درماندگی در رسیدن به انتظارات است.

درمان فمینیستی: درمان موسوم به «درمان فمینیستی ۱۴» از دهه ۱۹۸۰ به‌تدریج وارد مباحث خانواده شده است. در سال‌های اخیر بسیاری از کتب مربوط به نظریه‌های زوج‌درمانی فصلی را به این موضوع اختصاص داده است. مبنای شکل‌گیری فمینیسم به عنوان یک جنبش اجتماعی زنان در آغاز، برابری میان زن و مرد بود اما به فراخور زمان، جریانات دیگری از آن متولد شدند که قایل به دیدگاه برتری زن نسبت به مرد در همه جهات بودند. فمینیسم در نیمه دوم قرن بیستم به جریان علمی ورود پیدا کرد و به نظریه‌پردازی در بسیاری از علوم پرداخت (Tawfikian, 2008). در این میان خانواده یکی از موضوعاتی است که همواره مورد توجه این دیدگاه بوده و سبب تغییر در مفهوم خانواده، ساختار و کارکردهای آن شده است و امروزه ما شاهد تنوعی از ساختارها تحت عنوان خانواده هستیم. پدیده‌های نوظهور در خانواده از قبیل کم‌رغبتی به ازدواج، حذف نگاه جنسیتی به وظایف و عملکرد خانوادگی، حذف مدیریت مرد بر خانواده، کاهش نقش پدر در خانواده، تسهیل و حتی تشویق طلاق، افزایش خیانت و همجنس‌گرایی و بی‌توجهی و حتی بدبینی نسبت به نقش‌های مختلف زن همچون مادری و همسری محصول این دیدگاه است (Ghanizadebafghi & Varmazyar,)

¹³ perfectionism

¹⁴ Feminism Therapy

(2021). بنابراین، این یک درمان ساختگی و تحمیلی از نگرش فمینیستی و مخرب ساختار و کارکردهای فطری زن و شوهری است. هرچند، از خانواده درمانگران جامعه ما کسی ادعای پیروی و کاربست این نوع شیوه را در ارائه مشاوره به خانواده‌ها ندارد، ولی در عمل و در فرایند مشاوره، مواردی از قبیل توصیه به طلاق، تلافی در خیانت، خشونت متقابل، ازدواج بدون فرزندآوری، دائمی تلقی نشدن ازدواج، سبک زندگی و روابط جنسی بدون ازدواج، پیروی از لذت‌طلبی و منافع فردی و جشن طلاق اثرات نگرش فمینیستی است. نگرشی که در قالب واژگان مثبتی چون "پُست‌مدرن" به گفتمان جامعه تبدیل شده است، و به راحتی مورد تمجید و تحسین قرار می‌گیرد در حالی که جوهره پُست‌مدرنیسم نفی فهم ذهن یا عقل مدرن از مقولات شناخت و حقیقت است (Isavand, 2011).

بحث و نتیجه گیری

به‌دنبال تهاجم فرهنگی غرب، واژه‌های نامأنوس با فرهنگ خانواده اسلامی ایرانی وارد گفتمان جامعه شده است. این واژه‌ها بارمعنایی مثبت را برای اعمال آسیب‌زای خانواده به همراه دارند. برخی از آنها آن‌چنان رایج شده است که تقریباً همگان و حتی متخصصان خانواده هم بکار می‌برند و موضوعات پایان‌نامه و کتاب و مقاله هم شده‌اند. غافل از تأثیری که این گفتمان در تخریب فرهنگ خانواده اسلامی ایرانی به‌دنبال دارد (Ahmadi & Akhavi Samarein, 2022).

برخی از واژه‌های نامأنوس و گفتمان مخرب فرهنگ اسلامی ایرانی در بخش نتایج مورد بررسی قرار گرفت از قبیل دوست‌دختری و دوست‌پسری برای روابط نامشروع بین پسر و دختر؛ ازدواج سفید برای زندگی غیرشرعی و غیرقانونی در قالب هم‌خانگی زن و مرد که نه ازدواج است و نه سفید؛ ازدواج‌های سنتی در برابر ازدواج مدرن؛ ازدواج‌هایی که در آن خانواده پدری نقش اصلی را داشتند و تربیت فرزند از جمله کارگردهای اصلی آن محسوب می‌شود در برابر ازدواج‌هایی که صرفاً با انتخاب پسر و دختر و مبتنی بر رابطه قبل از ازدواج است. معمولاً عبارت سنتی بار منفی فرسوده، کهنه و قدیمی را در برابر مدرن به همراه دارد. طلاق عاطفی که یک ترکیب غلط است از واژه حقوقی و روان‌شناسی و بجای سردی عاطفی استفاده می‌شود. جشن طلاق که می‌تواند از طلاق قباحت زدایی کند در حالی که منفور بودن طلاق در اسلام و عرف عامل بازدارنده از طلاق است. روابط فرازنشویی به‌جای خیانت استفاده می‌شود و بار مثبتی دارد. یعنی رابطه‌ای که فراتر (فوق و بالاتر) از روابط زناشویی است. درمان فمینیستی که یک درمان ساختگی و تحمیلی از نگرش فمینیستی و مخرب ساختار و کارکردهای فطری زن و شوهری است. البته که واژه‌های گفتمان مخرب به این تعداد محدود نمی‌شود (Ahmadi, 2018). متخصصان، مدیران و افراد عادی ناخواسته این واژه‌ها را به میان خانواده‌ها آورده‌اند، بدون اینکه از آثار مخرب آن آگاهی کافی داشته باشند. به دلیل ساده‌انگاری، واژه‌های نامأنوس با فرهنگ خانواده ایرانی وارد فرهنگ لغت روان‌شناسی شده است.

در گفتمان‌سازی خانواده اسلامی ایرانی لازم است ضمن جلوگیری از ورود واژگان نامأنوس و مخرب، مفاهیم و معارف خانواده مبتنی بر الگوی اسلامی ایرانی در جامعه همه گیر شده و به باور عمومی تبدیل شده و به صورت یک جریان فکری غالب در بیاید. برای این مقصود باید: ۱- همه عناصر نگرش و باور، گرایش و عمل در آن باشد و نسبت به آن احساس

مسئولیت، تعهد و عمل وجود داشته باشد. ۲- در ذهن، زبان، گرایش‌ها و جهت‌گیری رفتاری توده مردم مشاهده شود. ۳- به زبان گفتاری یا نوشتاری باشد. ۴- در تولید اندیشه و اطلاعات نقش فعالانه‌ای ایفا نماید. ۵- واژگان و مفاهیم هویت‌های اجتماعی و سیاسی و فرهنگی داشته باشد. ۶- در تمامی سطوح شرایط اجتماعی، نهاد اجتماعی و جامعه کل تبیین شوند. ۷- با سایر گزاره‌ها و در کنار احکام دیگر، در یک صورت‌بندی گفتمانی معنا یافته باشد، دامنه گسترش آن در سطح جامعه افزایش یابد. ۸- از سوی مراجع قدرت و نخبگان تولید و ترویج شوند.

لازم است تعریف خانواده، فلسفه خانواده، ساختار و عملکرد خانواده، عوامل رشد و استحکام خانواده، آسیب‌های خانواده، مداخلات خانواده، نقشه خانواده، اولویت‌های برنامه خانواده و دانش خانواده دارای گفتمان و باور مشترک و وحدت رویه در بین متولیان خانواده و عموم مردم باشد. فقدان انسجام و هماهنگی موجب اقدامات متعارض و آسیب بر خانواده خواهد شد. همچنین لازم است تدوین کتاب راهنمای^{۱۵} واژه‌شناسی و مفهوم‌سازی خانواده اسلامی ایرانی تدوین شود. همچنین امیدواریم متخصصان حوزه خانواده در به‌کارگیری واژگان مربوط به خانواده توجه ویژه‌ای داشته باشند و از مفاهیم و واژگان منطبق با الگوی اسلامی ایرانی استفاده کنند.

محدودیت اصلی این پژوهش مربوط به روش تحلیل گفتمان است که سلیقه، علم و دانش محقق در نوع تحلیل و تفسیر گفتمان‌ها و ایجاد گفتمان‌های مورد نظر نقش و تأثیر دارد.

اخلاق پژوهش: مسائل اخلاقی (شامل سرقت ادبی، رضایت آگاهانه، سوء رفتار، جعل و یا جعل داده‌ها، انتشار مضاعف و یا ارسال افزونگی و غیره) به طور کامل توسط نویسندگان رعایت شده است.

منابع مالی: تحقیق فاقد منابع مالی بود.

سپاسگزاری: از تمامی کسانی که در تبلور و توسعه گفتمان خانواده در الگوی اسلامی ایرانی نقش داشتند، سپاسگزاری می‌کنیم.

References

- Aghili, V. (2009). the application of discourse analysis method in behavioral sciences, article 9, period 3, 4, 169-194, .
- Ahmadi, K. (2018). Components of family health in the Iranian Islamic model of progress, Publications of the Iranian Islamic Model Center of Progress, Tehran, Iran.
- Ahmadi, K. (2024). Counseling in Divorce, Samit Organization Publications, Tehran, Iran.
- Ahmadi, K., & Akhavi Samarein, Z. (2022). Iranian Family Health Indicators and Components. *The Women and Families Cultural-Educational*, 17(60), 11-47. https://cwfs.ihu.ac.ir/article_207407_5acd30a2688aac7d12ce4e6b50054b7.pdf
- Amini, E. (2002). Tarbiat, Bostan Kitab Institute.

¹⁵ Guide line

- Assembly, U. G. (1989). Convention on the Rights of the Child. *United Nations, Treaty Series, 1577(3)*, 1-23.
- Bahrampour, S. A. (1999). Introduction to discourse analysis, a collection of essays on discourse and discourse analysis by: Mohammad Reza Tajik. *Tehran, Farhang Gadhman [in Persian]*.
- Bohannan, P. (1970). Divorce and after. *Garden City/Double Day*.
- Dadshi, N. M. (2021). The Role of Couple Betrayal to Dissolve Marriage.
- Dudak, A. (2013). Fathers claiming custody of their children—clients of psychological and legal counselling. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 84*, 1281-1285.
- Ebrahimi, A. (1999). cultural invasion: taken from the lectures of Professor Mohammad Taqi Misbah Yazdi, published by Imam Khomeini Educational and Research Institute.
- Farklaf, N. (2022). critical discourse analysis, translated by Ruhollah Ghasemi, Andisheh Ehsan Publications.
- Farrokhi, e. a. (2015). Artistic Discourses in Iran After the Islamic Revolution (With Emphasis on the Cinema), *Journal of Cultural Guardianship of The Islamic Revolution, 4(10)*, 147-180. .
- Fatehi, M., & Tavakoli-Khaniki, M. J. (2023). Negative Consequences of Promoting the Western Idea of Sexual Freedom: A Qualitative Study. *Journal of Pizhūhish dar dīn va Salāmat (i.e., Research on Religion & Health), 9(2)*, 76-90.
<https://doi.org/10.22037/jrrh.v9i2.36524>
- Fathi-Ashtiani, A., & Ahmadi, K. (2004). The study of successful and unsuccessful marriage on university students. *Clinical Psychology and Personality, 2(2)*, 9-16.
- Fehresti, Z. (2007). The Study of Puberty Age from the Jurisprudence Viewpoints, *Islamic Law & Jurisprudence Researches Journal, 3(3)*, 167. .
- Forozan, Y. (2014). discourse creation, a passage on explaining the concept and patterns of discourse creation with emphasis on the views of the Supreme Leader, Center for Studies and Production of Smart Message.
- Foucault, M. (2013). *Archaeology of knowledge*. routledge.
- Ghanizadebafghi, M., & Varmazyar, F. (2021). The Impact of Feminism Movements on the Evolution of the Concept of the Family. *Journal of Legal Research, 20(46)*, 225-253.
- Hajli, A. (2016). Foucault, discourse, discourse analysis.
- Hassanifar, A., & Amiri Pariyan, F. (2014). The Role of Army in the Process of State Building in Iran and Europe: A Functional and Contextual Comparative Study. *Contemporary Political Studies, 5(11)*, 49-67.
- Hatami. (2016). Providing immunization strategies of family foundation against soft war: With emphasis on cultural threats, *Journal of Military Psychology, 6(24)*, 35-45. magiran.com/p1570658.
- Hosseinizadeh, S. M. A., & Sarvand, M. (2022). Choosing a Lifestyle as the Political: Understanding the Intellectualism after the 1979 Islamic Revolution. *POLITICAL*

- QUARTERLY*, 52(2), 423-399.
<https://doi.org/10.22059/jpq.2021.312522.1007692>
- Isavand. (2011). Postmodern feminism and evolution in the concept of democracy, *Journal of Private and Criminal Law Research*, 8(1), 61-86.
- Khamenei Seyed Ali, S. L. (2024). Statements. The site below. Received in September: <http://www.leader.ir/langs/fa/index.php?p=contentShow&id=12472>; <http://farsi.khamenei.ir>.
- Lotfabadi, H. (2023). Psychology of development, position.
- Majlisi. (2006). *Bihar al-Anwar*, Islamia Publications.
- Mousavi, e. a. (2017). cultural invasion and strategies to deal with it, *Zanjan Police Science Quarterly*, 1(4), pp: 56-87.
- Muhseni, M. J. (2012). *An Inquiry Into Fairclough's Theory And His Discourse Analysis Method*. Nah-jal-Balagha. (2019). translated by Faiz al-Islam, Faqih Publications.
- Quran, S. (1983). *The Holy Quran*. *MH Shakir (Trans.)*. Retrieved on August, 8, 2007.
- Rakhshanifar, M., Delavar, G., & Salarzayi, A. (2020). Investigating the minimum and maximum age of puberty from Imami-Hanafi and medical sciences. *medical journal of mashhad university of medical sciences*, 62(5.1).
- Sae, A. (2018). *research method in social sciences with critical rationality approach*, Tehran: Samit Publications.
- Sarmadi, Y., & Ahmadi, K. (2021). The Extent of Injuries Caused by Marital Infidelity. *Journal of Family Research*, 17(1), 81-98. <https://doi.org/10.52547/jfr.17.1.81>
- Seyednejad, S., Hatami, H., Shababi, M., & Khalaji, A. (2014). The Relationship between Western Cultural Invasion and the Functioning of Iranian Families. *Cultural_Educational Quarterly of Women and Family*, 9(28), 37-62.
- Smith-Greenaway, E., & Clark, S. (2017). Variation in the link between parental divorce and children's health disadvantage in low and high divorce settings. *SSM-population health*, 3, 473-486.
- Tabatabai, A. (2012). The role of family religious education in confronting cultural invasion, *Islamic Research Journal of Women and Family*, 12 (26), pp: 111-136.
- Taghi, A. (1999). *Sociological analysis of ways of cultural influence in contemporary Iran*, Soroush book, collection of essays on the cultural confrontation between Iran and the West in the contemporary period.
- Tawfikian. (2008). Feminism in the scale of criticism, *Islamic Research Journal of Women and Family*, 2(3), 59.
- Yip, P. S., Yousuf, S., Chan, C. H., Yung, T., & Wu, K. C.-C. (2015). The roles of culture and gender in the relationship between divorce and suicide risk: A meta-analysis. *Social Science & Medicine*, 128, 87-94.